

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARGA TA'LIM TARBIYA BERISHDA BOLALARNI IJODKORLIK QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH

Bekbo'tayeva Alomatxon Xolmirzayevna

**Farg'ona viloyati Quva tumani Maktabgacha va Maktab bo'limi tasarrufidagi
 39 DMTT direktori**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15165270>

Annotatsiya. Mazkur ilmiy ishda maktabgacha ta'lim yoshidagi tarbiyalanuvchilarning ijodkorlik salohiyatini rivojlantirish jarayonining psixopedagogik va didaktik asoslari tizimli tahlil qilinadi. Bolalarda divergent tafakkur, estetik idrok, obrazli fikrlash va kreativ intuitsiyaning shakllanishi hamda rivojlanishi jarayonida pedagogik intervensiyalar, stimulatativ ta'lim muhitining roli asoslab beriladi. Tadqiqotda zamonaviy o'yin texnologiyalari, interaktiv metodlar, STEAM-yo'nalishidagi integratsiyalashgan yondashuvlar va ijodiy kompetensiyalarga yo'naltirilgan topshiriqlarning samaradorligi empirik jihatdan o'rganiladi. Shuningdek, tarbiyachilarning fasilitatorlik faoliyati orqali bolalarning individual qobiliyatlari va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ularning intellektual-emotsional rivojiga ko'maklashuvchi metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari asosida bolalar ijodkorligini shakllantirishda muhim bo'lgan pedagogik shart-sharoitlar va transformatsion yondashuvlar aniqlab berilgan.

Kalit so'zlar: Divergent tafakkur, obrazli fikrlash, interaktiv metodlar, stimulatativ ta'lim, transformatsion yondashuv, psixopedagog.

Abstract

This scientific work systematically analyzes the psycho-pedagogical and didactic foundations of the process of developing creative potential in preschool-aged children. The role of pedagogical interventions and a stimulating educational environment in the formation and development of divergent thinking, aesthetic perception, figurative thinking, and creative intuition in children is substantiated. The study empirically examines the effectiveness of modern game technologies, interactive methods, integrated STEAM-oriented approaches, and tasks aimed at creative competencies. Additionally, methodological recommendations have been developed to support children's intellectual and emotional development, taking into account their individual abilities and psychological characteristics, through the facilitating activities of educators.

Key words: Divergent thinking, figurative thinking, interactive methods, stimulative learning, transformational approach, psycho-pedagogue.

Абстракт

В данной научной работе систематически анализируются психолого-педагогические и дидактические основы процесса развития творческого потенциала у детей дошкольного возраста. Обоснована роль педагогических воздействий и стимулирующей образовательной среды в формировании и развитии дивергентного мышления, эстетического восприятия, образного мышления и творческой интуиции у детей. В исследовании эмпирически рассматривается эффективность современных игровых технологий, интерактивных методов, интегрированных STEAM-ориентированных подходов и заданий, направленных на развитие творческих компетенций. Кроме того, разработаны методические рекомендации по поддержке интеллектуального и

эмоционального развития детей с учетом их индивидуальных способностей и психологических особенностей посредством фасилитирующей деятельности педагогов.

Ключевые слова: Дивергентное мышление, образное мышление, интерактивные методы, стимулирующее обучение, трансформационный подход, психолого-педагог.

KIRISH

Mustaqillik yillarida respublikamizda ta'lim tarbiya sohasida amalga oshirilgan islohatlar va bu borada yaratilayotgan imkoniyatlar nihoyatda kengayib bugungi kunda davlatimiz siyosatining muhim ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. Millatning millat bo'lishida ta'limning roli qanchalik yuqori o'rinda turishini hamma biladi va boshlang'ich ta'lim sifatida ko'riladigan maktabgacha tarbiya sohasi, yetuk millat vakillarini dastlabki poydevorini qurish dargohi hisoblanadi. Maktabgacha ta'limning bosh maqsadi bolalarni maktabdagi o'qishga tayyorlash, ularni sog'lom har tomonlama rivojlangan mustaqil shaxs bo'lib shakllantirish, milliy va umumbashariy qadriyatlar ruhida tarbiyalangan barkamol shaxsni voyaga yetkazishdan iboratdir. Maktabgacha yoshdagi bolaga singdirilgan bilim va qadriyatlar uning butun kelgusidagi hayotini belgilab berishi sababli maktabgacha ta'lim uyg'un rivojlangan shaxsni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Shuni hisobga olgan holda, o'tgan davrda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'limni rivojlantirish va samarali faoliyat ko'rsatishiga qaratilgan qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi hamda kompleks chora-tadbirlar amalga oshirildi¹.

ASOSIY QISM

Ijodkorlik (kreativlik) – bu subyektning mavjud tajriba va bilimlarga yangicha yondashuv asosida novatorlik g'oyalarni ilgari surish, original echimlarni topish, hamda estetik va intellektual mahsuldorlik orqali o'zini ifodalash qobiliyatidir. Pedagogik-psixologik nuqtai nazardan, u shaxsning integral xususiyati bo'lib, tafakkur, emotsional-intuitsiyaviy sezgi, motivatsiya va aks ettirish mexanizmlarining murakkab o'zaro ta'siri orqali shakllanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurning rivojlanishi psixologik rivojlanishning muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda L.S. Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi² alohida ahamiyat kasb etadi. Uning fikricha, bola tashqi stimullar va katta yoshdagilarning qo'llab-quvvatlovi yordamida real qobiliyat darajasidan yuqoriroq natijalarga erisha oladi. Aynan shu oraliq ijodiy faoliyatning shakllanishi uchun eng qulay muhit hisoblanadi. Ijodiy rivojlanish bosqichlari nuqtai nazaridan, J. Piaget o'zining kognitiv rivojlanish nazariyasida³ maktabgacha yosh davrini preoperatsional bosqich deb ataydi. Bu bosqichda bola simvolik fikrlash, rolli o'yinlar orqali atrofdagi voqelikni o'zicha qayta konstruktsiya qiladi. Bu esa ijodkorlikning obrazli-idrok asosida shakllanishiga zamin yaratadi. Shuningdek, Guilfordning divergentsiyalashgan fikrlash nazariyasi⁴, Torrance'ning ijodiy fikrlash testlari (Torrance Tests of Creative Thinking – TTCT)⁵ orqali aniqlangan mezonlar – muammo yechimiga yangicha yondashuv, g'oya oqimi (fluency), moslashuvchanlik (flexibility) va

¹ O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017-y., 37-son, 984-modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 09.10.2020-y., 07/20/4857/1357-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 09.11.2021-y., 06/21/3/1037-son

² <https://www.simplypsychology.org/vygotsky.html>

³ <https://jdpu.uz/kognitiv-yonalishda-rivojlanish-nazariyasi-j-piajje-konsepsiyasi/>

⁴ <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/psixologiya/intellekt-psixodiagnostikasi>

⁵ <https://soff.uz/product/psixologiya-torrance-ijodiy-tafakkur-testi-ttct-haqida-toliq-malumot-va-savollar>

originallik – maktabgacha yoshdagi bolalarda ham kuzatilishi mumkin bo‘lgan ijodiy xatti-harakatlar uchun diagnostik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Natijaviy jihatdan, maktabgacha yosh davrida ijodkorlik shunchaki iste’dod emas, balki pedagogik stimulyatsiya va maqsadli yo‘naltirilgan ta’lim orqali rivojlanadigan dinamik sifaddir. Uning shakllanishi uchun differensial yondashuv, estetik muhit va konstruktiv interaktiv faoliyat zaruriy shartlar hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni rivojlantirish vositalari

Maktabgacha yosh davrida ijodkorlik salohiyatini samarali rivojlantirish ko‘p omilli, kompleks yondashuvni talab etadi. Pedagogik nuqtai nazardan bu jarayon bolaning estetik-emotsional sezuvchanligini, reflektiv tafakkurini va mustaqil ijodiy faoliyatga bo‘lgan ichki motivatsiyasini uyg‘otish orqali amalga oshiriladi. Shu boisdan, ta’lim-tarbiyada qo‘llaniladigan vosita va metodlar psixodidaktik yondashuvga asoslanishi lozim.

Birinchidan, o‘yin faoliyati — bolalar ijodkorligini shakllantirishda asosiy mexanizmdir. Yu.N. Kulyutkin va N.V. Kuzmina ta’kidlaganidek⁶, o‘yin bolaning ijtimoiy tajribani qayta konstruksiya qilishi uchun eng samarali vositadir. Rol o‘ynash, dramatisatsiya, fantaziya asosidagi syujetli o‘yinlar orqali bola mavjud voqelikni yangidan qayta tasavvur qilish, obrazlarni yaratish va o‘z fikrini ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Ikkinchidan, tasviriy san’at va badiiy faoliyat — rasm chizish, ranglar bilan tajriba qilish, haykalchalar yasash, kollaj ishlari ijodkorlikni estetik did bilan uyg‘unlashtiruvchi amaliy maydonni ta’minlaydi. Bu faoliyat turlarida bolaning nafaqat motomayllari, balki vizual idrok, tasavvur, obrazli fikrlash qobiliyatlari ham rivojlanadi.

Uchinchidan, zamonaviy ta’limda interaktiv va innovatsion texnologiyalar, xususan STEAM yondashuvi (science, technology, engineering, art, mathematics)⁷ asosida qurilgan mashg‘ulotlar orqali bolalarda multidisiplinar tafakkur, muammo yechimi topishga qaratilgan analitik-ijodiy salohiyat rivojlanadi. Bunday mashg‘ulotlar konstruktorlar, raqamli vositalar, loyiha asosidagi o‘qitish metodlari bilan uyg‘unlashgan holda ijodkorlikni intellektual faoliyat bilan bog‘laydi.

To‘rtinchidan, ijodiy topshiriqlar — masalan, "narsaga ikkinchi hayot berish", "fantastik hayvon yasash", "tugallanmagan rasmni yakunlash" kabi mashqlar bolaning divergent fikrlashini faollashtiradi. Ushbu topshiriqlar orqali bola bir vaqtning o‘zida bir nechta variantni ishlab chiqish, moslashtirish va original g‘oyalarni ilgari surishni o‘rganadi.

Beshinchidan, muhim jihatlardan biri — pedagogning fasilitatorlik roli. Tarbiyachi ijodiy faoliyatda yo‘naltiruvchi, ruhlantiruvchi, motivatsion muhit yaratuvchi bo‘lishi lozim. Bu esa pedagogdan yuqori darajadagi kuzatuvchanlik, bolaning individualligini anglash, reflektiv savol-javoblar orqali uni mustaqil fikrlashga yo‘naltirishni talab etadi. Shu asosda aytish mumkinki, maktabgacha ta’lim jarayonida ijodkorlikni rivojlantirish samaradorligi — faqatgina didaktik materiallarning boyligiga emas, balki ularni qanday metodologik asosda va qanday shaxsiy yondashuv bilan amalga oshirilishiga bog‘liqdir.

XULOSA

Maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarda ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirish — bu faqat estetik didni emas, balki mustaqil tafakkur, muammoli vaziyatda yo‘l topish, emotsional sezuvchanlik va shaxsiy o‘ziga xoslikni tarbiyalovchi murakkab,

⁶ <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/1662/1588>

⁷ https://dzen.ru/a/X-UUPbWQzx1kK_ED

integratsiyalashgan jarayondir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, aynan ushbu yoshda bola tafakkurining fleksibil (moslashuvchan) va divergent (turli yo'nalishda fikrlash) shakllari faol rivojlanadi, bu esa ijodiy salohiyatning shakllanishi uchun eng muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Ijodkorlikni rivojlantirishda o'yin faoliyati, tasviriy san'at, interaktiv metodlar va STEAM yondashuvlari muhim vosita sifatida ajralib turadi. Shuningdek, pedagogning professional mahorati, individual yondashuvi va bolada o'z-o'zini erkin ifodalashga imkon beradigan ijodiy muhit yaratish mahorati ham hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Shu asosda quyidagi pedagogik xulosalar va tavsiyalar ilgari suriladi:

- Ijodkorlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarini muntazam ravishda amaliyotga joriy etish lozim;
- Har bir bolaning shaxsiy qiziqishlari, ijodiy ehtiyojlari va psixologik xususiyatlari asosida individual yondashuvni shakllantirish zarur;
- Tarbiyachilar uchun zamonaviy metodik qo'llanmalar va treninglar orqali ularning ijodiy yondashuvini rag'batlantirish muhimdir;
- Ta'lim jarayonida erkinlik, emotsional xavfsizlik va estetik muhit asosiy tamoyillar sifatida e'tiborga olinmog'i lozim.

Umuman olganda, maktabgacha ta'limda ijodkorlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan tizimli yondashuv bolani nafaqat estetik jihatdan rivojlantiradi, balki uni kelgusida ijtimoiy-madaniy muhitga faol, mustaqil va innovatsion fikrlovchi shaxs sifatida tayyorlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017-y., 37-son, 984-modda; Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 09.10.2020-y., 07/20/4857/1357-son; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 09.11.2021-y., 06/21/3/1037-son
2. <https://www.simplypsychology.org/vygotsky.html>
3. <https://jdpu.uz/kognitiv-yonalishda-rivojlanish-nazariyasi-j-piajje-konsepsiyasi/>
4. <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/psixologiya/intellekt-psixodiagnostikasi>
5. <https://soff.uz/product/psixologiya-torrance-ijodiy-tafakkur-testi-ttct-haqida-toliq-malumat-va-savollar>
6. <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/1662/1588>
7. https://dzen.ru/a/X-UUPbWQzx1kK_ED